

Marta Lampart
Uniwersytet Jagielloński
Kraków

SŁÓW KILKA O OCHRONIE TWÓRCY UTWORU PIERWOTNEGO W PRZYPADKU PLAGIATU

WPROWADZENIE

Zwrócenie uwagi w niniejszym opracowaniu na zagadnienie ochrony twórcy utworu pierwotnego w przypadku zaistnienia zdarzenia plagiatu jest niezwykle istotne ze względu na konieczność przedstawienia elementarnych – znaczących dla samego twórcy – dróg dla obrony jego praw autorskich osobistych i majątkowych przed naruszeniem przez osobę trzecią.

Przedstawienie tej problematyki umożliwia spojrzenie na zagadnienie cytatu z prawnego punktu widzenia, co dla wielu autorów – twórców utworów – jest również wskazane, ponieważ nierzadko dochodzi do plagiatu dzieł o różnym charakterze: literackim, naukowym czy też muzycznym.

KRÓTKIE WYJAŚNIENIE ELEMENTARNYCH POJĘĆ

Zanim zostanie omówiona problematyka samego plagiatu – należy wyjaśnić jeszcze pewne pojęcia z zakresu prawa autorskiego, które są niezbędne do właściwego zrozumienia przedstawionego zagadnienia, a więc pojęcie utworu, twórcy, praw autorskich osobistych i majątkowych.

Jednym z takich pojęć jest utwór, który zgodnie z art. 1 ust. 1 Ustawy z dnia 4 lutego 1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych (tekst jednolity: Dz.U. 2006 r. Nr 90, poz. 631 z późn. zm.) stanowi „każdy przejaw działalności

twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia”. W dalszej części art. 1 ust. 2 tej ustawy zostały przykładowo wskazane utwory, które mogą stanowić przedmiot prawa autorskiego – do nich zalicza się więc m.in. utwory literackie, fotograficzne, muzyczne czy programy komputerowe.

Pojęcie twórcy utworu zostało z kolei wyjaśnione w art. 8 ust. 2 wyżej wymienionej ustawy, w którym wskazano, iż „domniemywa się, że twórcą jest osoba, której nazwisko w tym charakterze uwidoczniiono na egzemplarzach utworu lub której autorstwo podano do publicznej wiadomości w jakikolwiek inny sposób w związku z rozpowszechnieniem utworu”. Przepis ten nie jest jedynym, który operuje pojęciem twórcy, ponieważ termin ten jest też podawany w innych przepisach ustawy¹. W literaturze przedmiotu można spotkać wiele stanowisk określających, kogo należy rozumieć jako twórcę. Przykładowo można wskazać, że J. Bleszyński i M. Staszaków na gruncie poprzednio obowiązującej ustawy o prawie autorskim (1952) wskazywali, iż „twórcą (...) jest osoba, której twórcza działalność doprowadziła do powstania postrzeganej dla osób trzecich i zdatnej do wykorzystania całości, jaką jest dzieło”². Nie ulega wątpliwości, że twórcą, jak wskazują J. Barta i R. Markiewicz, może być osoba fizyczna³.

Na temat kwestii nabycia praw autorskich przez twórcę utworu trafnie wypowiedział się Sąd Apelacyjny w Poznaniu w wyroku z dnia 7 listopada 2007 roku (sygn. akt I ACa 800/07, LEX nr 370747), w którym przyjął, że

Artykuł 8 ust. 1 ustawy (...) konstituuje podstawową zasadę, w myśl której prawo autorskie powstaje w sposób pierwotny na rzecz twórcy. Odejście od tej zasady wymaga szczególnego przepisu ustawy (...). Nabycie praw autorskich przez twórcę następuje *ex lege* wraz ze stworzeniem utworu i jest rezultatem nie aktu prawnego, lecz aktu realnego, określonych czynności faktycznych, psychologicznych.

Orzeczenie to stanowi więc wyjaśnienie treści przepisu ustawy stanowiącego o tym, komu przysługuje prawo autorskie. Takim podmiotem jest zatem co do zasady jego twórca.

Jeżeli jest mowa o twórcy i o przysługujących mu prawach autorskich, konieczne jest również wyjaśnienie, że podmiotowi temu przysługują osobiste i majątkowe prawa autorskie. Wśród tych pierwszych – wymienionych przykładowo w art. 16 ustawy – wskazuje się m.in. prawo do autorstwa utworu czy prawo do oznaczenia utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem albo do udostępnienia go anonimowo. Istotne jest to, jak wynika z art. 16: „jeżeli

---

¹ Zob. więcej J. Barta, R. Markiewicz, *Podmiot prawa autorskiego*, [w:] J. Barta, M. Czajkowska-Dąbrowska, Z. Cwiąkański, R. Markiewicz, E. Traple, *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Kraków 2005, s. 178–179.

² J. Bleszyński, M. Staszaków, *Prawo autorskie i wynalazcze*, Warszawa 1983, s. 74.

³ Zob. J. Barta, R. Markiewicz, *Podmiot...*, s. 177.

ustawa nie stanowi inaczej, autorskie prawa osobiste chronią nieograniczoną w czasie i niepodlegającą zrzeczeniu się lub zbyciu więź twórcy z utworem”. Z kolei w art. 17 ustawy w odniesieniu do autorskich praw majątkowych zostało wyjaśnione, że „jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, twórcy przysługuje wyłączne prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu”.

PLAGIAT A PRAWO CYTATU

Aby prawidłowo przedstawić możliwości ochrony twórcy utworu w przypadku plagiatu, należy przede wszystkim wyjaśnić, co rozumie się pod tym pojęciem. W literaturze przedmiotu przyjmuje się, że ustawowa definicja plagiatu nie została dotychczas określona⁴. Dlatego też przysparza wielu problemów interpretacyjnych w przypadku zaistnienia naruszeń praw autorskich twórcy, które właśnie mogą stanowić plagiat. Przyjmuje się natomiast, że plagiat występuje w sytuacji, gdy „inna osoba przejmując z cudzego dzieła elementy o charakterze twórczym”⁵. Natomiast przedmiotem ochrony w przypadku plagiatu są w przeważającej mierze prawa osobiste autorskie⁶. Wynika to z faktu, iż w przypadku popełnienia plagiatu dochodzi przede wszystkim do oznaczenia cudzego utworu własnym imieniem i nazwiskiem, a więc naruszenia osobistej więzi twórcy z utworem⁷.

W ciekawy i dość szeroki sposób zjawisko plagiatu wyjaśnił Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z 15 września 1995 roku (sygn. akt I ACr 620/95, LEX nr 62623), przyjmując, że „Z istoty plagiatu wynika, że dochodzi do niego wówczas, gdy następuje wykorzystanie elementów cudzego utworu w takim stopniu, iż brak jest twórczej działalności plagiatora i jego utwór nie nosi cech oryginalności (...)”, i dalej objaśniając, kiedy z kolei nie mamy do czynienia z plagiatem:

Nie jest bowiem plagiatem dzieło, które powstaje w wyniku zupełnie odrębnego, niezależnego procesu twórczego, nawet jeżeli posiada treść i formę bardzo zbliżoną do innego utworu. Możliwe są sytuacje, w których dwóch twórców, niezależnie od siebie, wykorzystuje w utworze ten sam pomysł i opracowuje go przy użyciu bardzo zbliżonych środków artystycznych, zwłaszcza, jeżeli dzieła dotyczą tego samego tematu albo tematów bardzo zbliżonych.

---

⁴ Z. Ćwiąkalski, *Odpowiedzialność karna*, [w:] J. Barta, M. Czajkowska-Dąbrowska, Z. Ćwiąkalski, R. Markiewicz, E. Traple, *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Kraków 2005, s. 806.

⁵ *Ibidem*.

⁶ K. Gienas, *Odpowiedzialność karna*, [w:] *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, red. E. Ferenc-Szydełko, Warszawa 2011, s. 737.

⁷ Zob. więcej *ibidem*.

Z powyższego wynika, że zaistnienie zjawiska plagiatu nie jest zawsze oczywiste i wymaga każdorazowo odrębnej analizy stanu faktycznego. Wcześniej zaś Sąd Najwyższy w wyroku z 15 czerwca 1989 roku (sygn. akt III CRN 139/89, LEX nr 70836) na podstawie wcześniej obowiązującej ustawy z zakresu prawa autorskiego (ustawa z 1952 roku) wskazał, że plagiat zachodzi także wtedy, gdy przenoszący do swojego utworu „treści lub wyjątki z cudzego dzieła, wyraźnie w nim nie podał źródła dokonanego zapożyczenia”.

W kolejnym ze swoich wyroków Sąd Najwyższy z dnia 20 maja 1983 roku (sygn. akt I CR 92/83, LEX nr 63534) wyjaśnił, iż plagiat może mieć różne postacie – może bowiem przyjąć formę plagiatu jawnego bądź plagiatu ukrytego lub częściowego. Jak wskazuje Sąd Najwyższy w tym wyroku, plagiat ukryty to „przeróbka cudzego utworu podawana za utwór własny”, a plagiat częściowy to „wykorzystanie tylko niektórych części partii utworu cudzego”. O plagiacie jawnym – jak się przyjmuje w literaturze – należy mówić wtedy, gdy dochodzi do przejęcia „cudzego utworu w całości lub w znacznej jego części w niezmiennionej postaci lub ze zmianami, które są niewielkie”⁸.

Należy jeszcze odpowiedzieć na pytanie, czy w każdym wypadku zapożyczenia części utworu do własnego dzieła zawsze dochodzi do plagiatu. Odpowiedź na to pytanie musi być przecząca, jeżeli bowiem twórca korzysta z innych utworów chronionych w ramach dozwolonego użytku, zgodnie z przepisami ustawy, trudno mówić o zjawisku plagiatu. W art. 29 ust. 1 ustawy określone zostało, kiedy można dokonywać takiej formy dozwolonego użytku, czyli przytaczania urywków rozpowszechnionych utworów lub drobnych utworów w całości. Owa możliwość zachodzi – określana w literaturze jako prawo cytatu – jeżeli takie przytaczanie uzasadnione jest – jak dalej wskazuje treść tego przepisu – „wyjaśnianiem, analizą krytyczną, nauczaniem lub prawami gatunku twórczości”⁹. Należy jednak pamiętać, że w przypadku korzystania z tej postaci dozwolonego użytku trzeba zachować też – jak wynika z treści ustawy – wymogi stawiane przez dalsze przepisy ustawy, a mianowicie przede wszystkim art. 34 i 35 ustawy. Zgodnie z art. 34 ustawy warunkiem korzystania z utworu w ramach dozwolonego użytku jest wymienienie imienia i nazwiska twórcy oraz źródła, przy czym podanie tych danych powinno uwzględniać istniejące możliwości. Co jest jednak też istotne, takie korzystanie z utworu – na co wskazuje treść art. 35 ustawy – „nie może naruszać normalnego korzystania z utworu lub godzić w słuszne interesy twórcy”. W samej ustawie nie można odnaleźć odpowiedzi na pytanie, w jakim zakresie możliwe jest

⁸ Zob. Z. Cwiakalski, *Odpowiedzialność karna...*, s. 806.

⁹ Więcej na temat pojęcia, celu i warunków korzystania z prawa cytatu w uwagach do art. 29 ustawy zob. więcej K. Gienas, *Treść prawa autorskiego*, [w:] *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, red. E. Ferenc-Szydełko, Warszawa 2011, s. 226–232; zob. także E. Traple, *Treść prawa autorskiego*, [w:] J. Barta, M. Czajkowska-Dąbrowska, Z. Cwiakalski, R. Markiewicz, E. Traple, *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, red. J. Barta, R. Markiewicz, Warszawa 2011, s. 269–275.

przyczenie w swoim dziele urywków innych utworów w warunkach przewidzianych w ustawie. W tym przedmiocie warto zwrócić uwagę na stanowisko Sądu Najwyższego przedstawione w wyroku z 23 listopada 2004 roku (sygn. akt I CK 232/04, OSNC 2005/11/195), wedle którego „przytaczany utwór musi pozostawać w takiej proporcji do wkładu własnej twórczości, aby nie było wątpliwości co do tego, że powstało własne, samoistne dzieło”.

OCHRONA TWÓRCY UTWORU

Przedstawienie powyższych uwag pozwala na dalsze wyjaśnienie, z jakich możliwości ochrony – w świetle przepisów ustawy – może korzystać autor dzieła, jeżeli dojdzie do plagiatu jego twórczości. Celem niniejszego opracowania jest przede wszystkim wskazanie zestawienia przepisów prawnych adekwatnych do naruszenia praw autorskich twórcy, w sytuacji gdy jego twórczość zostaje naruszona przez osoby trzecie – w tym wypadku plagiatu. Wyraźnego podkreślenia wymaga fakt, że do naruszenia w postaci plagiatu nie dojdzie na pewno wtedy, gdy twórca wyrazi zgodę na korzystanie z jego dzieła w określony sposób (czy to w przypadku utworu zależnego) lub dany podmiot korzysta z dozwolonego użytku utworów chronionych na warunkach określonych w art. 29 ustawy z uwzględnieniem art. 34 i 35 ustawy. Niezależnie od tego, jeśli jednak dochodzi do plagiatu, twórca powinien wiedzieć, z jakiej ochrony może skorzystać.

W zakresie ochrony praw autorskich wyróżnia się przede wszystkim ochronę cywilną, przy czym należy zauważyć, iż ustawa w art. 115 określa odpowiedzialność karną podmiotu naruszającego prawa twórcy utworu w przypadku plagiatu. O ile ta ostatnia odpowiedzialność nie ma aż tak ważkiego znaczenia dla twórcy, ponieważ dotyczy w rzeczywistości osoby naruszającej prawa autorskie, o tyle jest istotna z punktu widzenia prewencji przed tego typu naruszeniami. Warto więc wskazać, że to przestępstwo określone w art. 115 ust. 1 ustawy dotyczy przywłaszczania sobie autorstwa albo wprowadzania w błąd „co do autorstwa całości lub części cudzego utworu albo artystycznego wykonania” i jest zagrożone grzywną, karą ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 3. Taka sama odpowiedzialność karna, zgodnie z ust. 2 art. 115 ustawy, może spotkać osobę, która „rozpowszechnia bez podania nazwiska lub pseudonimu twórcy cudzy utwór w wersji oryginalnej albo w postaci opracowania, artystyczne wykonanie albo publicznie zniekształca taki utwór, artystyczne wykonanie, fonogram, wideogram lub nadanie”. Odpowiedzialność karna co do innych naruszeń niż tych określonych w ust. 1 i ust. 2 art. 115 została wskazana w ust. 3 tego przepisu.

Wracając do głównego celu – wskazania możliwości cywilnoprawnych ochrony praw autorskich – należy podkreślić, że sama ustawa przewiduje taką

ochronę, w art. 78 bowiem wymienia roszczenia, jakie przysługują twórcy w przypadku naruszenia jego osobistych praw autorskich, w art. 79 zaś wskazuje roszczenia, z których twórca może skorzystać w wypadku naruszenia jego majątkowych praw autorskich. Nie jest również wykluczone, że twórczość artystyczna może podlegać ochronie także jako dobro osobiste na podstawie art. 23 i 24 Ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 roku – Kodeks cywilny (tekst jednolity Dz.U. 2014 poz. 121 ze zm.), wynika to chociażby z treści wyroku Sądu Najwyższego z 3 września 1998 roku (sygn. akt I CKN 818/97, OSNC 1999/1/21), w którym sąd przyjął, iż „Przewidziana w art. 23 i 24 k.c. ochrona obejmuje również autorskie dobra osobiste”¹⁰.

W celu jednak przybliżenia ochrony autorskich praw twórcy wynikających z ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych warto wskazać, że w zakresie naruszeń związanych z osobistymi prawami autorskimi twórca – zgodnie z art. 78 ust. 1 ustawy – może w razie samego zagrożenia tych praw cudzym działaniem żądać zaniechania tego działania. Natomiast, jak dalej wynika z tego przepisu, gdy dochodzi do naruszenia osobistych praw autorskich, twórca może żądać od osoby naruszającej jego prawa dopełnienia „czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności aby złożyła publiczne oświadczenie o odpowiedniej treści i formie”. Z kolei jeżeli to naruszenie jest zawinione, twórca może również domagać się, aby sąd przyznał mu od osoby naruszającej jego osobiste prawa autorskie „odpowiednią sumę pieniężną tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę lub – na żądanie twórcy – zobowiązać sprawcę, aby uiszczył odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez twórcę cel społeczny” (art. 78 ust. 1 *in fine*).

Natomiast w przypadku, gdy dochodzi do naruszenia majątkowych praw autorskich, twórca na podstawie art. 79 ust. 1 pkt 1–4 ustawy może żądać od osoby, która dopuściła się naruszenia, przede wszystkim zaniechania naruszania, usunięcia skutków naruszenia, naprawienia wyrządzonej szkody – na zasadach ogólnych albo poprzez zapłatę sumy pieniężnej w sposób

---

¹⁰ Więcej jednak na temat relacji ochrony przewidzianej w art. 23 i art. 24 kodeksu cywilnego i ochrony wynikającej z przepisów ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych w zakresie ochrony twórczości artystycznej – uwagi do art. 23 kodeksu cywilnego zob. P. Księżak [w:] *Kodeks cywilny. Część ogólna. Komentarz*, B. Giesen, W.J. Katner, P. Księżak, B. Lewaszewicz-Petrykowska, R. Majda, E. Michniewicz-Broda, T. Pajor, U. Promińska, M. Pyziak-Szafnicka (red.), W. Robaczyński, M. Serwach, Z. Świdorski, M. Wojewoda, Warszawa 2009, s. 267–268. W przypadku uznania, że twórczość artystyczna może podlegać ochronie na podstawie art. 23 i 24 kodeksu cywilnego, należy wskazać, że w przypadku jedynie zagrożenia bezprawnego naruszenia można żądać zaniechania tego działania, a jeżeli jest już dokonane, to można żądać dopełnienia czynności potrzebnych do usunięcia skutków tego naruszenia, w szczególności – jak wskazane to zostało w art. 24 kodeksu cywilnego – domagania się, aby osoba, która bezprawnie naruszyła dobro osobiste, złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. Ponadto osoba, której dobro osobiste zostało naruszone, może żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny, a jeżeli wskutek tego naruszenia została jej wyrządzona szkoda majątkowa, może żądać jej naprawienia na zasadach ogólnych.

określony w art. 79 ust. 1 pkt 3) lit. b), oraz wydania uzyskanych korzyści. Poza tym twórca może skorzystać z dalszych dróg ochrony wskazanych w art. 79 ustawy, w szczególności tych wskazanych w ust. 2 tego przepisu.

Mając na uwadze powyżej wskazane możliwości ochrony praw autorskich, mam nadzieję, że przyszli (i obecni) twórcy utworów będą wiedzieli, jakie roszczenia przysługują im przede wszystkim na podstawie ustawy z dnia 4 lutego 1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych w przypadku zaistnienia zjawiska plagiatu ich twórczości. W takim bowiem wypadku może dochodzić do istotnego naruszenia przysługujących im praw autorskich, a świadomość możliwości obrony swych praw w takiej sytuacji jest konieczna i uzasadniona z punktu widzenia ochrony twórcy utworu przed naruszeniami jego praw autorskich przez inne osoby.

BIBLIOGRAFIA

- Barta J., Markiewicz R., *Podmiot prawa autorskiego*, [w:] J. Barta, M. Czajkowska-Dąbrowska, Z. Ćwiąkalski, R. Markiewicz, E. Traple, *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Kraków 2005.
- Błeszyński J., Staszko M., *Prawo autorskie i wynalazcze*, Warszawa 1983.
- Ćwiąkalski Z., *Odpowiedzialność karna*, [w:] J. Barta, M. Czajkowska-Dąbrowska, Z. Ćwiąkalski, R. Markiewicz, E. Traple, *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Kraków 2005.
- Gienas K., *Odpowiedzialność karna*, [w:] *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, red. E. Ferenc-Szydełko, Warszawa 2011.
- Gienas K., *Treść prawa autorskiego*, [w:] *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, red. E. Ferenc-Szydełko, Warszawa 2011.
- Księżak P. [w:] *Kodeks cywilny. Część ogólna. Komentarz*, B. Giesen, W.J. Katner, P. Księżak, B. Lewaszkiewicz-Petrykowska, R. Majda, E. Michniewicz-Broda, T. Pajor, U. Promińska, M. Pyziak-Szafnicka (red.), W. Robaczyński, M. Serwach, Z. Świdorski, M. Wojewoda, Warszawa 2009.
- Traple E., *Treść prawa autorskiego*, [w:] J. Barta, M. Czajkowska-Dąbrowska, Z. Ćwiąkalski, R. Markiewicz, E. Traple, *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, red. J. Barta, R. Markiewicz, Warszawa 2011.

Marta Lampart – doktorantka studiów stacjonarnych na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, radca prawny. Autorka publikacji z zakresu prawa własności intelektualnej.